

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
DOTYCZĄCY fontanny przy skrzyżowaniu ulicy Rzeźnickiej i Łaziennej
we Wschowie**

Kraków, 23 grudnia 2022 roku.

Opracował: mgr Jan Szczurek

I. OPIS I USYTUOWANIE OBIEKTU

Wschowa to jedno z najpiękniejszych miast na Ziemi Lubuskiej. Niegdyś miasto królewskie - dziś miasteczko pełne zabytków i ciekawej historii. Panuje tu klimat, jak z dawnych, królewskich czasów, szczególnie przez wzgląd na kultywowanie tradycji i jednoczesną dbałość o szczegóły oraz o stałą renowację dóbr kultury w mieście.

Dzięki granicznemu położeniu, przy ważnym szlaku handlowym prowadzącym z Poznania na Łużycę oraz licznym przywilejom królewskim, Wschowa była znaczącym ośrodkiem Rzeczypospolitej. Pierwsza wzmianka o Wschowie pochodzi z 1136 roku. W 1343 król Kazimierz Wielki przyłączył ziemię wschowską do Wielkopolski, a później wziął tu ślub z Jadwigą księżniczką żagańską. Wieki XVI i XVII stanowiły złoty okres rozwoju miasta. Dzięki tolerancyjnej polityce wyznaniowej władców polskich, przygraniczna Wschowa stała się miejscem schronienia dla uchodźców religijnych z różnych stron Europy. W wieku XVIII Wschowa stała się drugą, półoficjalną stolicą Polski. Królowie August II i August III Sas kilkakrotnie odwiedzają Wschowę, gdzie zwołują posiedzenia senatu i dwukrotnie, w 1737 r. i 1755 r. przyjmują poselstwa tureckie. W 1775 r. Wschowę zaliczono do miast królewskich II klasy obok Poznania i Krakowa. Po I wojnie światowej Wschowa pozostała w granicach Niemiec. Do Polski wróciła 1 lutego 1945 r., unikając poważniejszych zniszczeń.

Nie sposób wymieniść wszystkich zabytków, którymi szczyci się Wschowa.

Jednym z nich jest **fontanna miejska** usytuowana na małym placu u zbiegu ulic Rzeźniczej i Łaziennej. Na niewielkim placu u zbiegu ulic Rzeźniczej i Łaziennej znajduje się ośmioboczna **fontanna z kopią rokokowej rzeźby** z 2 poł. XVIII w. Naturalnej wielkości oryginalną rzeźbę kobiety w koronie z tarczą u boku można zobaczyć dzisiaj w Muzeum Ziemi Wschowskiej. Odkuta jest z piaskowca.

Fontanna stanęła w miejscu dawnej studni miejskiej. Wcześniej ulokowana była na tyłach ratusza (patrz foto). Autorzy opracowania M. Jarzewicz i J. Jarzewicz „Sztuka Wschowy od początku szesnastego do końca dziewiętnastego wieku” piszą, że wg. I. Kubistalowej i B. Zamiary powstała ona warsztatami Thomasbergera i Grimlów.¹Dziś turyści nie patrzą na oryginał a kopię zrobioną **rękami lokalnego artysty - pana Mirosława Pa-teckiego w latach 90 XX wieku. XVIII- wieczna rzeźba, wciąż jednak istnieje.** To kobieta alegoryczna postać, umieszczona na kamiennym piaskowcowym cokole w środku niecki- basenu fontanny. Na tarczy która podtrzymywana jest lewą dłonią przez kobietę widnieje napis: „Virtuspro spe viget”, czyli „cnota kwitnie w nadziei”. Miejscowi dostrzegają w rzeźbie z fontanny alegorię miasta. Wyrosło one bowiem na nadziei i ciężkiej pracy. To tu powstała pierwsza w Polsce manufaktura farbiarska. Kierował nią osiadły w mieście Włoch Nicolo Bacaralli. Był to początek XVII wieku. A potem było tylko lepiej. W 1781 roku miasto liczyło 584 rzemieślników, z których 144 było sukiennikami.

Fontanna jest wolnostojąca, posadowiona na rzucie ośmioboku, gdzie basen otoczony wysokim na 1m piaskowcowym ogrodzeniem, składającym się z ośmiu prostokątnych modułów- ciosów piaskowca, które łączą pionowe cokoliki. Całość wieńczy i nakrywa parapet po bokach profilowany w kształcie architektonicznego gzymsu. Pośrodku basenu

¹M. Jarzewicz i J. Jarzewicz „Sztuka Wschowy od początku szesnastego do końca dziewiętnastego wieku” Wyd. Poznań (b.d.), strona 57.

rzeźba pełna, alegoryczna postać kobieca w zbroi trzymającej w prawej dłoni metalowy proporzec a w lewej tarczę z napisem „Virtuspro spe viget”.

Fontanna w okresie letnim zasilana jest wodą ze zbiornika umieszczonego nieopodal obiektu, w kanale pod brukiem. Zbiornik napełniany jest z sieci z sąsiedniego budynku raz lub więcej w sezonie. Pompa w obiegu zamkniętym pompuje wodę wytwarzając ciśnienie, które doprowadza strumień do okrągłej miedzianej dyszy otaczającej cokół rzeźby (patrz. foto). Kilka strumieni wody, rozłożone promieniście, kierowane są od rzeźby w kierunku basenu. **Nie zawilgaca to samej figury.**

W 2017 roku prowadzone były prace konserwatorskie przy fontannie pod kierownictwem artysty plastyka Piotra Bubaka. Tak o tym pisze strona internetowa Urzędu Miasta: -

-„Zakończyły się prace nad oczyszczaniem fontanny miejskiej, usytuowanej u zbiegu ulic Łaziennej i Rzeźnickiej. Oryginał kobiety w zbroi, pochodzący z XVIII wieku, znajduje się w siedzibie wschowskiego muzeum. W fontannie umieszczona jest kopia rzeźby, która powstała w latach 90-tych. Oczyszczanie i konserwację rzeźby prowadziła firma z Woli Zachariaszowskiej, która specjalizuje się konserwacją obiektów zabytkowych. Wschowska rzeźba wraz z cokołem została oczyszczona z glonów i porostów. Uzupelnione zostały ubytki fontanny miejskiej. Kopia kobiety w zbroi była tylko wypiaszkowana, co nie chroniło jej przed szkodliwymi czynnikami i powodowało jej destrukcję. Przeprowadzone prace mają zapobiec temu procesowi. W przyszłym roku gmina planuje poddać konserwacji ośmioboczną fontannę”. 05.07.2017 r. Prace prowadził artysta Piotr Bubak.

W otoczeniu obiektu znajdujemy osiem granitowych pachołków wydaje się, że dątować je można na czasy współczesne po 1945 roku?

Główne wymiary

Fontanna posadowiona na planie ośmioboku o rozpiętości- średnicy 5,36m; wysokość ogrodzenia basenu 1m; Wysokość rzeźby 1,65m; cokołu rzeźby 0,8m; ogrodzenie 8 elementów modułów szerokości 1,8m + słupki szerokości 0,4m; wysokość 1m; wysokość płyty nakrywowej „parapetu” 0,2m; szerokość 0,32m; osiem pachołków o wymiarach 0,3m x 0,6m wysokości.

Wpis do Rejestru Zabytków nr K.O.K.I-1628/65 z dn. 15 lutego 1965 roku Decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze.

II. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania kamiennej fontanny we Wschowie jest zły. Brud i fałszywa patyna pokrywają całość kompozycji wykonanej z żółtego piaskowca. W wielu miejscach widzimy zielone wykwity mikroorganizmów w postaci mchów, porostów, glonów i pleśni. Czarne i smoliste miejskie zanieczyszczenia zaburzają czytelność pierwotnych założeń kolorystycznych. W wielu miejscach nastąpiła erozja spoiwa piaskowca i tu łuszczy się on i wykrusza wzdłuż podziałów sedymentacyjnych. Widoczne też są naprawy uszkodzeń i ubytków fontanny w postaci odbarwionych od oryginału taszli i kitów.

Rzeźba pełna alegorycznej postaci kobiecej to kopia wykonana w latach 90-tych XX wieku przez pana Mirosława Pateckiego, miejscowego artystę w materiale ze sztucznego kamienia. Jest to odlew z masy o składzie cement portlandzki, piasek, wypełniacz w postaci drobnoziarnistego tłuczni piaskowca i marmuru. Jest brudna pokryta fałszywą patyną miejscami występują złuszczenia i wykruszenia powierzchniowe. Prawe przedramię i dłoń postaci trzymająca metalowy poręcz uszkodzona z wyłamaną częścią palców (patrz foto), dużymi ubytkami. Metalowy poręcz w kształcie chorągwi posiada liczne miejsca ognisk korozji oraz brudu. Obok fontanny jest ruchliwa ulica, gdzie samochody przejeżdżające przyczyniają się do destruktu kamieniarki, wydzielając spalinę.

Kamienne z żółtego piaskowca ogrodzenie podobnie jak rzeźba pokryte fałszywą patyną zmieniającą zupełnie koloryt piaskowca pierwotnie żółtawo-ugrowego, na ciemny wręcz prawie czarny. Uszczelniające działanie mikroorganizmów, pleśni, mchów widoczne w wielu miejscach. Powoduje to kumulację wilgoci w strukturze kamienia i osłabia jego lepiszcze co w konsekwencji prowadzi do wykruszania i osypywania się całych partii. Miejsca łączenia poszczególnych ciosów kamienia ujawniły się w postaci podłużnych spękań i wypłukania spoin. Widoczne są również spękania pionowe w blokach kamienia nie związane z konstrukcją ciosów, ale z naprężeniami jakie powstały na skutek eksploatacji fontanny – to jest używania wody w basenie. Wiąże się to zapewne z brakiem dobrej izolacji misy basenu i migracji wody do gruntu jak i z gruntu, podciąganej kapilarami piaskowca. Fakt ten potwierdza nieszczelność niecki fontanny. Wyciek wody z basenu zalewał nawet pobliską ulicę, zmuszając do zaprzestania używania wody.

W „parapiecie” kamiennego, piaskowcowego ogrodzenia basenu fontanny poszczególne ciosy kamienia w miejscu ich łączenia wzmocnienie są historycznymi metalowymi kotwami montowanymi na ołowiu. Pokrywa je korozja, lecz nie jest bardzo agresywna. W tej partii fontanny uwidoczniły się kamienne taszle z napraw jakie były wcześniej tu wykonywane. Miejscowo ubytki spoin. Odbarwione kity z napraw.

Osiem kamiennych, granitowych pachotków otaczających rzeźbę jest, sądząc po wyglądzie i analizując archiwalne fotografie współczesne. Historyczne miały nieco inny kształt i były zapewne z piaskowca. Zachowane podobnie jak cała fontanna – brudne z fałszywą patyną.

Dno posadzki basenu nosi wypełnione masą, która miała ją uszczelniać. Jest szarego koloru i odróżnia się od piaskowca, Nosi również ślady spękań. Jest nieznanego składu i zupełnie nie spełnia swojego zadania. Basen fontanny przecieka na sąsiednią ulicę.

Stratygrafia (prawdopodobna) zbiorczej fontanny we Wschowie

Warstwy technologiczne	Oznaczenie graficzne	Warstwy chronologiczne	Datowanie	Określenie warstw
1		IV	2017 rok	Prace konserwatorskie przy fontannie
2		III	Okolo 1990 roku	Wykonanie i posadowienie kopi rzeźby alegorycznej w basenie fontanny
3		II	XIX wiek	Naprawy taszle w ubytkach kamienia.
4		I	XVIII (?) wiek	Kamienny piaskowcowy cokół rzeźby
5		I/II	XVIII/XIX (?) wiek	Metalowe kotwy wzmacniające łączenia ciosów
6		I	XVIII (?) wiek	Spoiny łączące cisy kamienia
7		I	XVIII (?) wiek	Kamienne piaskowcowe ogrodzenie basenu fontanny

III. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Celem prac konserwatorskich będzie powstrzymanie i zlikwidowanie przyczyn powstawania destruktywów. Wzmocnienie wytrzymałości mechanicznej i strukturalnej piaskowca z jakiego wykonana jest fontanna. Przywrócenie pierwotnego wyglądu i walorów estetycznych oraz kolorystyki obiektu. Uszczelnienie basenu fontanny umożliwi jej funkcjonowanie z użyciem wody, w pełnej krasie. Uszczelnienie niecki poprzez zapobieżenie migracji wody w podłoże poprawi statykę obiektu i zlikwiduje powstawanie naprężeń w konstrukcji ogrodzenia.

Z wykonanych prac winna być sporządzona dokumentacja konserwatorska.

PRORAM PRAC KONSERWATORSKICH

PIASKOWIEC OGRODZENIA i RZEŻBA FONTANNY

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej i opisowej przed konserwacją.
2. Ogrodzenie terenu prac za pomocą typowego ogrodzenia modułowego stosowanego na placach budów.
3. Ustawienie metalowego modułowego rusztowania do prac rzeźbie wewnątrz basenu.
4. Oczyszczenie całej powierzchni fontanny z brudu i fałszywej patyny, mikroorganizmów takich jak glony, mchy i porosty, za pomocą piaskowania agregatem CP z precyzyjną głowicą Mistral dozującą dokładnie ciśnienie. Wykonanie prób ścierniwem o różnej ostrości również kulkami szklanymi.
5. Zabiegi odsalania w partii przyziemia elementów ogrodzenia fontanny i cokołu rzeźby. Metoda migracji soli do poszerzonego środowiska. Kompresy z pulpy ligninowej nasączonej wodą destylowaną i częsta zmiana.
6. Zabiegi dezynfekcji i dezynsekcji powierzchni kamieniarki. Natrysk preparatu Remmers BFA. Dopuszcza się użycie preparatu innego producenta o identycznych właściwościach i atestach do stosowania w obiektach zabytkowych.
7. W miejscach o osłabionej wytrzymałości kamieniarki, wykruszających się, pudrujących spoin należy przeprowadzić impregnację za pomocą preparatu KSE 300 f-my Remmers powlekając te miejsca pędzlem zanurzonym w preparacie. Karencja 2 tygodniowa do uzupełnień. Dopuszcza się użycie preparatu innego producenta o identycznych właściwościach i atestach do stosowania w obiektach zabytkowych.
8. Iniekcje również głębokie w miejsca spękań z żywic wzmacniających i wypełniających Remmers np. IR PUR 250. Dozownie ciśnieniowe. Dopuszcza się użycie preparatu innego producenta o identycznych właściwościach i atestach do stosowania w obiektach zabytkowych.
9. Wykonanie rekonstrukcji ubytków piaskowca masą barwioną o odpowiednio dobrej kolorystyce ewentualnie modyfikowanej do otoczenia f-my Remmers Restauriermörtel RM N 0,2 Dopuszcza się użycie preparatu innego producenta o identycznych właściwościach i atestach do stosowania w obiektach zabytkowych.
10. W przypadku spoin można zastosować masę Remmers FM TK M5 (Fugenmoertel TK)

Należy wykonać próby uzupełnień i ewentualnie wzbogacić masę wypełniaczem i pigmentem. Dopuszcza się użycie preparatu innego producenta o identycznych właściwościach i atestach do stosowania w obiektach zabytkowych.

11. Impregnacja i hydrofobizacja całej powierzchni kamiennej obiektu za pomocą preparatu Remmers Funcosil Bl. przez powlekanie pędzlem. Dopuszcza się użycie preparatu innego producenta o identycznych właściwościach i atestach do stosowania w obiektach zabytkowych.
12. Scalenie kolorystyczne powierzchni obiektu, uzupełnień z oryginałem na bazie Sarsil jako spoiwa oraz pigmentów mineralnych ugrów i szarości odpornych na działanie cementu i wapna. Scalić również należy ewentualnie pozostawione taszle, spełniające wymagania z poprzednich konserwacji.
13. Rekonstrukcja przedramienia rzeźby za pomocą masy zbliżonej do pierwotnej – odlew z masy sztucznego kamienia – cement portlandzki, piasek, wypełniacz w postaci np. mączki marmurowej. Zbrojenie drutem mosiężnym i łączenie z rzeźbą za pomocą kleju poliestrowego i metalowych mosiężnych bolców. Scalenie kolorystyczne jak w pkt 12.

ELEMENTY METALOWE

1. Oczyszczenie z elementów ruchomej korozji metalowych detali: porzecz chorągiew, kotwy wzmacniające na łączeniach ciosów piaskowca.
2. Oczyszczenie i odtłuszczenie powierzchni denaturatem. Usunięcie mechanicznie ognisk korozji, np. szczotkami drucianymi. Naniesienie antykorozyjnych powłok typu Cortanin F. Powłoki te reagując bezpośrednio z produktami korozji tworzą odporną na dalszą destrukcję warstwę. Uzupełnienie ubytków niewielkich w metalu szpachlówką poliuretanową do metalu. Dopuszcza się użycie preparatu innego producenta o identycznych właściwościach, posiadającego atesty do stosowania w obiektach zabytkowych.
3. Malowanie farbą podkładową do metalu np. ~Tikkurila, Remmers. Dwukrotnie. Dopuszcza się użycie preparatu innego producenta o identycznych właściwościach, posiadającego atesty do stosowania w obiektach zabytkowych.
4. Wymiana skorodowanych elementów – rur zasilających fontannę w wodę na nowe.
5. Malowanie farbą końcową specjalnie przeznaczoną do zabytkowych elementów metalowych f-my Eddi Schmied w kolorze grafitowym, matowa. Dopuszcza się użycie preparatu innego producenta o identycznych właściwościach, posiadającego atesty do stosowania w obiektach zabytkowych.

IZOLACJA BASENU FONTANNY

Jest to bardzo istotny zabieg mający wpływ na stan zachowania całego obiektu, na jego stabilizację konstrukcyjną, likwidację naprężeń mechanicznych i podciągania kapilarnego wody.

1. Usunięcie istniejącej wadliwej wylewki, popękanej i niespełniającej swojego zadania izolacyjnego.
2. Wykonanie izolacji poziomej na starej bądź nowej podsypce, okaże się to po zerwaniu wylewki, za pomocą papy i masy bitumicznej.
3. Założenie metalowej siatki zbrojeniowej na całej powierzchni basenu.
6. Wykonanie wodoodpornej wylewki betonu wodoodpornego o odporności W6 np. **Beton Wodoszczelny W8 B-50 firmy Promotor** samopoziomujący. Dopuszcza się użycie preparatu innego producenta o identycznych właściwościach, posiadającego atesty do stosowania w obiektach zabytkowych.
7. Naniesienie szlamu uszczelniającego f-my Remmers. Dopuszcza się użycie preparatu innego producenta o identycznych właściwościach, posiadającego atesty do stosowania w obiektach zabytkowych.

Wg ustaleń Komisji Konserwatorskiej i za jej zgodą, tak przygotowaną posadzkę można dla poprawienia odbioru estetycznego opracować za pomocą płyt gresowych, bądź kamiennych (piaskowiec nie nadaje się do tego celu).

Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej z przeprowadzonych zabiegów.

Dopuszcza się użycie preparatów i materiałów innych producentów o identycznych właściwościach, posiadających atesty do stosowania w obiektach zabytkowych.

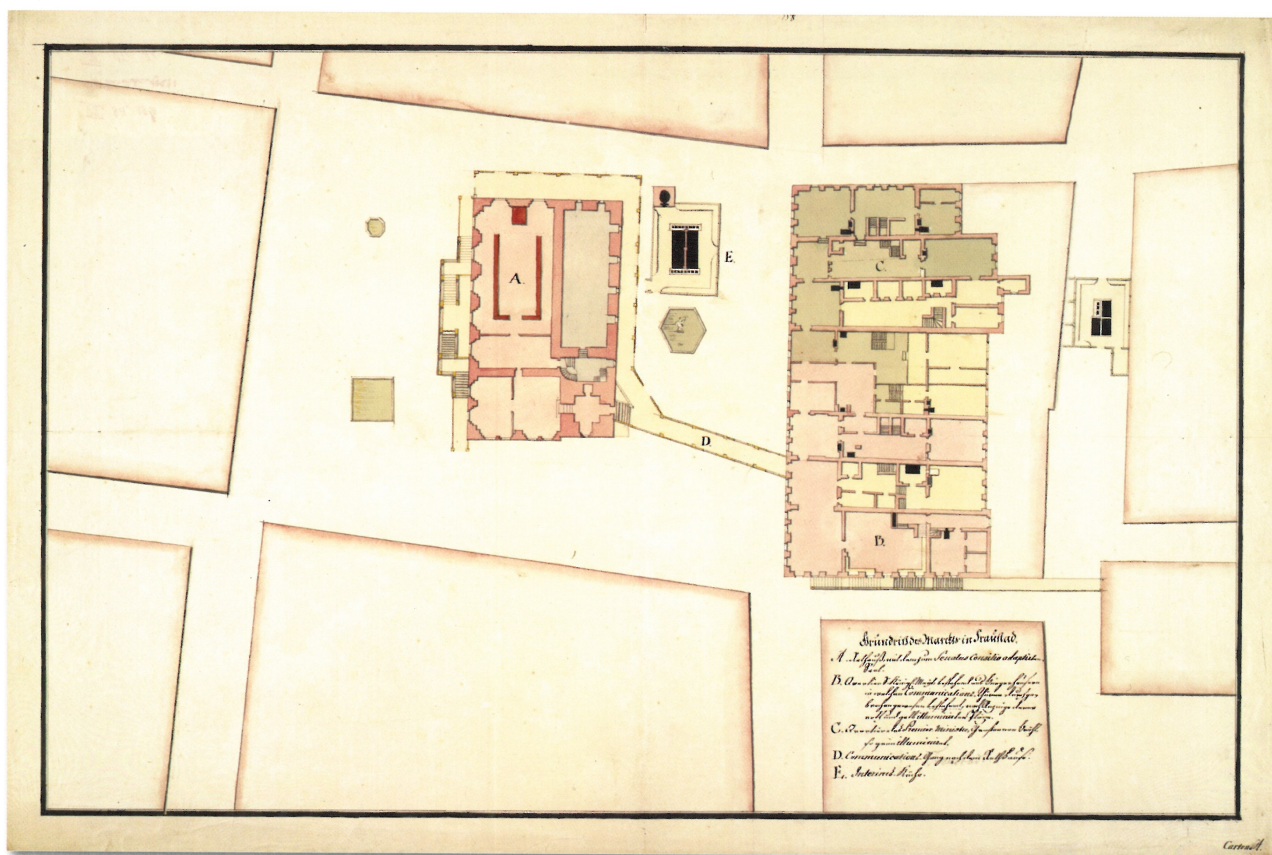
Fot nr 1 Wschowa. Archiwalne zdjęcie z widokiem na fontannę i otoczenie.

Fot nr 2 Wschowa. Archiwalne zdjęcie z widokiem na fontannę i otoczenie. Cokół pod rzeźbą pierwotnie był w kształcie stylizowanych delfinów.

Fot nr 3 Wschowa. Archiwalne zdjęcie z widokiem na fontannę i otoczenie.

2. Plan rozmieszczenia pomieszczeń rezydencji królewskiej w kamienicach zachodniej pierzei rynku oraz w ratuszu dla potrzeb posiedzeń senatu, okres panowania Augusta III. Sächsisches Staatsarchiv, Hauptstaatsarchiv Dresden, 12884 Karten und Risse, Schrank 7 Fach 90 Nr.15b. (Reprod. Hauptstaatsarchiv Dresden)

Fot nr 4 Wschowa. Archiwalny plan rynku za czasów Augusta III, połowa XVIII wieku. Fontanna znajdowała się przed zachodnią pierzeją rynku na tyłach ratusza.

Fot nr 5 Wschowa. Oryginalna rzeźba z fontanny w Muzeum Ziemi Wschowskiej, XVIII wiek. Stan grudzień 2022 roku.

Fot nr 6 Wschowa. Oryginalna rzeźba z fontanny w Muzeum Ziemi Wschowskiej, XVIII wiek. Stan grudzień 2022 roku.

Fot nr 7 Wschowa. Oryginalana rzeźba z fontanny w Muzeum Ziemi Wschowskiej, XVIII wiek. Stan grudzień 2022 roku.

Fot nr 9 Wschowa. Fontanna miejska. Stan zachowania grudzień 2022 roku.

Fot nr 10 Wschowa. Fontanna miejska. Rzeźba kobiety w zbroi – kopia z 1990 r. Stan zachowania grudzień 2022 roku.

Fot nr 11 Wschowa. Fontanna miejska. Stan zachowania grudzień 2022 roku.

Fot nr 12 Wschowa. Fontanna miejska. Rzeźba kobiety w zbroi – kopia z 1990 r. Stan zachowania grudzień 2022 roku.

Fot nr 13 Wschowa. Fontanna miejska. Rzeźba kobiety w zbroi – kopia z 1990 r. Stan zachowania grudzień 2022 roku. Widoczne uszkodzenia i duże ubytki w formie rzeźbiarskiej.

Fot nr 14 Wschowa. Fontanna miejska. Rzeźba kobiety w zbroi – kopia z 1990 r. Stan zachowania grudzień 2022 roku. Cokół rzeźby.

Fot nr 15. Wschowa. Fontanna miejska. Rzeźba kobiety w zbroi – kopia z 1990 r. Stan zachowania grudzień 2022 roku. Cokół rzeźby. Powierzchniowe złuszczenia i ykruszenia.

Fot nr 16 Wschowa. Fontanna miejska. Rzeźba kobiety w zbroi – kopia z 1990 r. Stan zachowania grudzień 2022 roku. Tarcza z napisem „Virtus pro spe viget”. (kopia).

Fot nr 17 Wschowa. Fontanna miejska. Widok kamiennego ogrodzenia basenu. Stan zachowania grudzień 2022 roku.

Fot nr 18 Wschowa. Fontanna miejska. Widok kamiennego ogrodzenia basenu. Stan zachowania grudzień 2022 roku. Widoczne metalowe kotwy łączące ciosy piaskowca, destruktu, mikroorganizmy, glony.

Fot nr 19 Wschowa. Fontanna miejska. Widok kamiennego ogrodzenia basenu. Stan zachowania grudzień 2022 roku. Widoczne metalowe kotwy łączące ciosy piaskowca, destruktu, mikroorganizmy, glony.

2

Fot nr 20 Wschowa. Fontanna miejska. Widok kamiennego ogrodzenia basenu. Stan zachowania grudzień 2022 roku. Widoczne niefachowe uzupełnienia ubytków piaskowca cementem, destrukty, mikroorganizmy, glony.

Fot nr 21 Wschowa. Fontanna miejska. Widok kamiennego ogrodzenia basenu. Stan zachowania grudzień 2022 roku. Widoczne destrukty, mikroorganizmy, glony.

Fot nr 22 Wschowa. Fontanna miejska. Widok kamiennego ogrodzenia basenu. Stan zachowania grudzień 2022 roku. Widoczne metalowe kotwy łączące ciosy piaskowca, zachłapania, mikroorganizmy, glony.

Fot nr 23 Wschowa. Fontanna miejska. Widok metalowej chorągwi rzeźby. Stan zachowania grudzień 2022 roku. Widoczne ogniska korozji, zanieczyszczenia.

Fot nr 24 Wschowa. Fontanna miejska. Widok elementu zasilającego fontannę w wodę, ogniska korozji. Stan zachowania grudzień 2022 roku. Widoczne metalowe kotwy łączące ciosy piaskowca, destruktu, mikroorganizmy, glony.

Fot nr 25 Wschowa. Fontanna miejska. Widok prace konserwatorskie w 2017 roku –
foto z portalu zp.pl

Fot nr 26 Wschowa. Fontanna miejska. Widok prace konserwatorskie w 2017 roku –
foto z portalu zp.pl